

EDICIJA KLASICI SVETSKE KNJIŽEVNOSTI

VODENICA NA FLOSI, Džordž Eliot

VELIKI GETSBI, Skot Ficdžerald

PRVI LJUBAVNIK, Anton Čehov

POSLEDNJE SKRETANJE ZA BRUKLIN, Hjubert Selbi

ČETIRI TRAGEDIJE: ROMEO I JULIJA, HAMLET,

MAGBET, KRALJ LIR, Vilijam Šekspir

PRESUDA – SABRANE PRIPOVETKE, Franc Kafka

NA PUTU, Džek Keruak

OŠTRICA BRIJAČA, Somerset Mom

SOMERSET MOM

Oštrica
brijača

Prevela
Tatjana Bižić

■ Laguna ■

Naslov originala

Somerset Maugham

THE RAZOR'S EDGE

Copyright © The Royal Literary Fund

Translation copyright © 2016 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Oštrica
brijača

PRVI DEO

Nikad nijedan roman nisam počeo s više strepnje. Zovem ga roman samo zato što ne znam kako bih ga drugačije nazvao. Imam jednu priču da ispričam, a ne završavam je ni smrću ni brakom. Smrću se sve završava, te je stoga to i sveobuhvatan zaključak bilo koje priče, ali brak takođe može da završi priču sasvim prikladno, a prefinjeni čitaoci neće mudro postupiti budu li se podsmevali onome što se uobičajeno naziva srećan kraj. Posredi je zdrav instinkt običnog sveta koji mu govori da je rečeno sve što je trebalo reći. Kad se muškarac i žena, posle preokreta kakvih god vam drago, konačno spoje, oni su ispunili svoju biološku ulogu i interesovanje prelazi na naredno pokolenje. Držim, međutim, svog čitaoca u neizvesnosti. Ovu knjigu čine moje uspomene na čoveka s kojim sam u bliži kontakt dolazio samo u podužim vremenskim razmacima i ne znam mnogo o onome što se s njim dešavalo u međuvremenu. Domišljanjem bih valjda mogao da popunim te praznine dovoljno uverljivo i tako dam više doslednosti svojoj priči, ali nemam želje da to činim. Hoću samo da zabeležim ono što pouzdano znam o njemu.

Pre mnogo godina napisao sam roman pod naslovom *Mesec i stoparac*. U tom romanu sam, služeći se povlasticama koje uživa romanopisac, izumeo izvestan broj događaja da bih ilustrirao lik stvoren na oskudnim činjenicama znanim mi o francuskom slikaru Polu Gogenu. U ovoj knjizi nisam ni pokušao ništa tome slično. Da bih poštedeo neprijatnosti ljude koji su još živi, izmislio sam imena ličnostima koje igraju neku ulogu u mojoj priči, a i na druge sam se načine postarao da ih niko ne prepozna. Čovek o kome pišem nije slavan. Možda nikada i neće biti. Kad njegov život bude konačno stigao kraju možda za njegovim boravkom na ovoj zemlji neće ostati više traga negoli što ostane na površini za kamenom bačenim u reku. Onda će moja knjiga, ako uopšte bude čitana, biti čitana zbog unutrašnjih vrednosti koje možda poseduje. Moglo bi takođe biti da će način života koji je on izabrao i neobična snaga i umilnost njegovog karaktera imati sve veći uticaj na sabraću ljude pa će, možda čak i mnogo vremena posle njegove smrti, shvatiti da je u ovo naše doba živelo jedno izuzetno biće. Onda će biti sasvim jasno o kome sam pisao u ovoj knjizi i oni koji budu hteli da saznaju bar nešto malo o njegovoj mladosti naći će možda ovde nešto što će poslužiti toj svrsi. Mislim da će moja knjiga, uz sva ograničenja, koja priznajem, biti koristan izvor podataka biografima mog prijatelja.

Razgovore koje sam pribeležio ne treba smatrati doslovno prenesenim. Nikad nisam zapisivao šta je tačno kojom prilikom kazano, ali imam dobro pamćenje kad je posredi ono što me se tiče, i mada razgovore iznosim vlastitim rečima, verujem da oni verno prikazuju suštinu onoga što je bilo rečeno. Maločas sam napomenuo da ništa nisam izmislio; sad bih hteo malo da izmenim tu tvrdnju. Uzeo sam sebi slobodu, koju istoričari uzimaju još od Herodotovog doba, da

ličnostima u svojoj priči stavim u usta i ponešto što niti sam ih lično čuo niti sam mogao čuti da govore. Uradio sam ovo iz istih razloga kojima se vode i istoričari, da bih dao životi i šarolikosti scenama koje ne bi postigle nikakvo dejstvo ako bi bile naprosto samo prepričane. Želim da me čitaju i mislim da imam opravdanje za ono čime sam se služio da bi moja knjiga bila čitljiva. Inteligentan čitalac i sam će lako videti gde sam se služio ovim umećem i ima savršenu slobodu da ga odbaci.

Drugi razlog što sam se u ovaj posao otisnuo sa strepnjom leži u tome što su ličnosti kojima sam uglavnom imao da se bavim Amerikanci. Veoma je teško upoznati ljude i ja mislim da čovek u stvari nikada ne može da poznaje nikoga osim svojih zemljaka, jer ljudi nisu samo oni sami nego su takođe svoj zavičaj, i stan u gradu ili kuća na selu gde su prohodali, igre kojih su se igrali dok su bili deca, bapske priče koje su načuli, jela kojima su se hranili, škole u koje su išli, sportovi kojima su se bavili, pesnici koje su čitali i bog u koga veruju. Sve je to od njih izgradilo ono što jesu, i sve to ne možete upoznati tek onako po čuvenju, sve se to može upoznati jedino ako se proživi. Sve se to može poznavati jedino ako je to ono što vi sami jeste. Pošto pripadnike tuđe nacije ne možete da upoznate drugačije osim posmatranjem, teško je dati im verodostojnost na stranicama jedne knjige. Čak ni tako prefinjen i brižljiv posmatrač kao što je Henri Džejms, iako je proživio u Engleskoj četrdeset godina, nikada nije uspeo da stvori do srži engleskog Engleza. Što se mene tiče, ja osim u ponekoj pripovesti nikada nisam ni pokušao da se bavim nekim osim mojih sunarodnika, a i u tim pripovetkama sam se na to odvažio samo zato što u njima likove možete da prikazete sažetije. Date čitaocu samo opšte naznake pa mu prepustite da sam popunjava pojedinosti. Moglo bi

se postaviti pitanje zašto nisam, ako sam već Pola Gogena pretvorio u Engleza, isto uradio i s ličnostima u ovoj knjizi. Odgovor je jednostavan: nisam mogao. Onda to ne bi bili ti ljudi koji jesu. Neću se ni ovako pretvarati da su moji Amerikanci onakvi kao što Amerikanci vide sebe; ovo su Amerikanci viđeni okom jednog Engleza. Nisam ni pokušao da prenesem osobenosti njihovog govora. Haos koji engleski pisci naprave kada to pokušavaju ravan je jedino haosu koji američki pisci naprave kada pokušavaju da prenesu engleski kojim se govori u Engleskoj. Henri Džejms se u svojim engleskim pričama stalno služi njime, ali nikada sasvim onako kao Englezi, te umesto da postigne kolokvijalni utisak koji je želeo, Džejms i prečesto natera engleskog čitaoca da se s neprijatnošću trgne.

2

Godine 1919. zadesio sam se u Čikagu, na putu prema Dalekom istoku, i iz razloga koji nemaju nikakve veze s ovom pričom, ostao sam tamo dve ili tri nedelje. Nedavno sam bio objavio jedan uspešan roman, te pošto sam bio sveža vest, intervjuisali su me čim sam stigao. Sutradan ujutru zazvonio mi je telefon. Javio sam se.

„Eliot Templton ovde.“

„Eliote? Mislilo sam da si u Parizu.“

„Nisam, kod sestre sam u gostima. Voleli bismo da dođeš kod nas danas na ručak.“

Rekao mi je vreme kada me očekuju i dao mi adresu.

Eliota Templtona poznao sam petnaest godina. Tada je već bio blizu svoje šezdesete, visok čovek, otmen, lepih crta lica i guste talasaste kose taman toliko prosede da njegovom liku doda upečatljivosti. Uvek se vrlo lepo oblačio. Košulje i kravate nabavljao je kod *Šarvea*,* ali odela, cipele i šešire u Londonu. Imao je stan u Parizu na Levoj obali, u pomodnoj Ulici Sent Gijom. Ljudi kojima se nije dopadao govorili su da je trgovac umetničkim delima, ali on je tu optužbu uvređeno odbacivao. Imao je na tom polju i znanja i ukusa, i nije se protivio da prizna kako je minulih godina, pošto se tek bio doselio u Pariz, pružao koristan savet bogatim kolekcionarima kada bi poželeli da kupe neku sliku; a kada bi preko svojih društvenih veza doznao da je neki osiromašeni plemić, francuski ili engleski, raspoložen da proda prvoklasnu sliku, rado bi ga povezao s upravicima američkih muzeja za koje je slučajno znao da tragaju za nekim lepim primerkom dela određenog majstora. Bilo je mnogo starih porodica u Francuskoj, a poneka i u Engleskoj, koje su bile primorane da se rastanu s nekim potvrđenim komadom inkrustiranog Buleovog nameštaja ili piscim stolom koji je svojom rukom izradio Čipendejl, samo ako je to moglo da se izvede tiho, te su se radovale što poznaju čoveka tako velike kulture i savršenih manira koji je bio u stanju da diskretno uredi to pitanje. Svako bi prirodno pretpostavio da je Eliot od tih kupoprodajnih razmena imao materijalne koristi, ali on je bio suviše lepo vaspitan da bi nešto slično makar i pomenuo.

* *Charvet Place Vendôme* – pariska kuća visoke muške mode, čuvena prvenstveno po košuljama i kravata, koje je šila za visoke ličnosti kao što su kraljevi, prinčevi i najviši državnici. Iz imena ove kuće, koju je 1838. osnovao Žozef-Kristof Šarve (*Joseph-Christophe Charvet*), izvedena je reč kravata. (Prim. prev.)

Neblagonakloni ljudi tvrdili su da je sve što se nalazi u njegovom stanu na prodaju i da posle svakog dolaska bogatih Amerikanaca na izvrstan ručak uz odležala vina poneki od njegovih vrlo vrednih crteža prosto nestane, ili komoda s inkrustacijama bude zamenjena lakiranom. Kada bi ga upitali zašto je neko konkretno delo ili komad nameštaja nestao, on je vrlo uverljivo objašnjavao kako je smatrao da dotična stavka nije sasvim dorasla njegovim visokim standardima pa ju je zamenio nečim znatno boljeg kvaliteta, a dodavao je još i da čoveku dojadi da gleda stalno iste stvari.

„*Nous autres Américains*, mi Amerikanci“, govorio je, „volimo promenu, u tome je i naša slabost i naša snaga.“

Izvesne Amerikanke u Parizu, koje su tvrdile da o njemu znaju sve, pričale su kako je njegova porodica vrlo siromašna i da je on u stanju da živi na visokoj nozi jedino zbog toga što je veoma pametan. Ne znam koliko je novca Eliot imao, ali vojvoda kome je pripadao njegov stan svakako mu je skupo naplaćivao stanarinu, a sve je unutra takođe bilo izuzetno vredno. Na zidovima su visili crteži velikih francuskih majstora, Vatoa, Fragonara, Kloda Lorena i tako dalje, obisonski i tepisi iz radionice Savoneri razmetali su se svojom lepotom prostrti po parketiranim podovima, a u salonu se nalazila jedna goblenirana garnitura u stilu Luja XV, tako elegantna da je zaista i mogla pripadati, kao što je on tvrdio, gospođi De Pompadur. Kako god bilo, imao je dovoljno sredstava da živi stilom koji je sam smatrao dostojnim jednog otmenog gospodina a da ne mora da zarađuje, a pitanje metoda kojim je u prošlosti uspeo da zaradi bilo je pametnije ne postavljati ako ste želeli da ostanete s njim u prijateljstvu. Oslobođen materijalnih briga, Eliot se posvetio prevlađujućoj strasti u svom životu, a to su bile društvene veze. Poslovni odnosi s osirotelim velikašima u Francuskoj

i Engleskoj obezbedili su mu uporište kada je stigao u Evropu kao mlad čovek s pismima preporuke za izvesne značajne ličnosti. Poreklo ga je preporučilo uglednim američkim damama kojima je doneo pisma, jer poticao je iz stare virđinijske porodice, a po majci je lozu vodio od jednog potpisnika Deklaracije o nezavisnosti. Bio je omiljen, vedra duha, lepo je plesao, dobro gađao i igrao tenis. Dodavao je prestiž svakom društvu. Obasipao je dame cvećem i skupim bombonjerama, i mada je sam retko ugošćavao društvo, kada bi to uradio, radio je to s izvesnom prijatnom originalnošću. Tim bogatim damama bilo je zabavno kada bi ih odvodio u boemske restorane u Sohou ili bistroe u Latinskoj četvrti. Uvek je bio spreman da se nađe na usluzi i nije postojalo ništa, makar kako zamorno bilo, što biste ga zamolili da vam učini a da on to ne bi sa zadovoljstvom uradio. Ulagao je ogroman trud da bi bio prijatan postarijim damama i nije proteklo dugo pre nego što je postao *ami de la maison*, drag prijatelj u mnogim znamenitim vilama. Druželjubitiv je bio beskrajno; nikada mu nije smetalo ako ga pozovete u poslednji čas jer vas je neko odbio i mogli ste da ga smestite za stolom do najdosadnije stare gospe i da se oslonite na to da će prema njoj biti šarmantan i zabavan onako kao što samo on ume.

Za nešto više od dve godine, upoznao je i u Londonu, kuda je odlazio krajem letnje sezone da bi početkom jeseni napravio turu gostovanja po seoskim rezidencijama, i u Parizu, gde se trajno smestio, sve koje je jedan mladi Amerikanac uopšte mogao da upozna. Dame koje su ga prvobitno uvele u društvo iznenadile bi se otkrivši koliko je širok postao krug njegovih poznanstava. Osećanja su im, što se toga tiče, bila sukobljena. S jedne strane, drago im je bilo što je njihov mladi štićenik postigao takav uspeh, a s druge,

pomalo ih je peckalo što je uspostavio prisne odnose i sa onima s kojima su one ostajale u strogo zvaničnima. Iako je prema njima i dalje bio predusretljiv i rado im bivao koristan, njih je ipak mučila neprijatna svest o tome da su mu poslužile kao odskočna daska za napredovanje u društvu. Plašile su se da je snob. I bio je, naravno. Snob kolosalnih razmera. Besraman snob. Podneo bi svaku uvredu, prečuo svaki prekor, progutao svaku nepristojnost, samo da bude pozvan na neku zabavu na koju je želeo da ide ili da stvori veze s nekom okorelom matorom udovicom koja nosi čuveno ime. Bio je neumoran. Kad bi bacio oko na plen, lovio ga je s istrajnošću botaničara koji bi se izložio opasnostima poplava, zemljotresa, malarije i neprijateljski raspoloženih urođenika samo da pronađe neku izuzetno retku vrstu orhideje. Rat koji je počeo 1914. pružio mu je i konačnu šansu. Kad je rat izbio, Eliot je pristupio ambulatnim jedinicama i služio je najpre u Flandriji, a zatim u Argonskoj šumi; vratio se posle godinu dana s crvenom lentom u zapačku i obezbedio sebi mesto pri Crvenom krstu u Parizu. Tada je već bio prilično imućan i davao je velikodušan prilog dobrotvornim akcijama pod pokroviteljstvom znamenitih ličnosti. Uvek je bio spreman da pomogne svojim izuzetnim ukusom i darom za organizovanje uzimajući na sebe bilo koju dobrotvornu ulogu ako joj je posvećivana široka javna pažnja. Postao je član dva najekskluzivnija kluba u Parizu i *ce cher Eliot** najvećim dama-ma u Francuskoj. Konačno je stigao na cilj.

* Franc.: dragi Eliot, onaj mili Eliot. (Prim. prev.)

3

Kad sam se tek upoznao s Eliotom, bio sam samo mladi pisac kao svaki drugi te on na mene nije obratio nikakvu naročitu pažnju. Lica međutim nikada nije zaboravljao i, kada bismo se s vremena na vreme negde sreli, srdačno bi se rukovao sa mnom, ali nije pokazivao želju da razvija naše poznanstvo; a ako bih ga video u operi, recimo, s nekom ličnošću visokog ranga, sklon je bio da me ne primeti. Onda se nekako desilo da sam dramama postigao ponešto zapanjujući uspeh i uskoro sam postao svestan da Eliot toplije gleda na mene. Jednog dana sam dobio od njega pisamce s pozivom na ručak u *Kleridžu*, gde je boravio kad je bio u Londonu. Društvo je bilo malo i ne preterano otmeno, pa sam stekao utisak da me Eliot iskušava. Od tada, međutim, kako mi je uspeh doneo mnogo novih prijatelja, počeo sam da ga viđam češće. Ubrzo potom proveo sam nekoliko jesenjih nedelja u Parizu i sreo sam Eliota u kući jednog zajedničkog poznanika. Pitao me je gde sam odseo i dan-dva posle toga stigao mi je novi poziv na ručak, ovoga puta kod njega u stanu; iznenadio sam se videvši da je okupljeno društvo znatnog ugleda i nasmejao sam se u sebi. Znao sam da je, zahvaljujući svom savršenom smislu za društvene odnose, Eliot shvatio kako u engleskom društvu kao jedan običan pisac i ne vredim naročito mnogo, ali zato vredim u Francuskoj, gde pisac uživa prestiž naprosto zbog toga što je pisac. Narednih godina naše poznanstvo postalo je prilično prisno, mada se nikada nije razvilo u prijateljstvo. Sumnjam da je Eliot Templton uopšte ikome i mogao da bude prijatelj. Odvojeno od svog društvenog položaja njega ljudi nisu zanimali. Kad bih se kojim slučajem

zadesio u Parizu, ili on u Londonu, pozivao me je i dalje u društvo ako bi mu zafalio neko da popuni broj ili ako je bio dužan da zabavi neke Amerikance na proputovanju. Neki od njih su mu, pretpostavljam, bili stari klijenti, neki pak nepoznati ljudi koje mu je neko poslao sa svojom preporukom. Bili su njegov krst u životu. Osećao je da mora da učini nešto za njih, a opet nije bio voljan da ih upozna je sa svojim uzvišenim prijateljima. Najbolji način da ih se reši, naravno, bio je da ih pozove na večeru i izvede na predstavu, ali to je često bilo teško jer je on za svako veče imao ponešto predviđeno već za po tri nedelje unapred, a i slutio je da oni neće biti zadovoljni samo time. Pošto sam ja bio samo pisac, te dakle nisam imao nikakvog posebnog značaja, nije mu smetalo da mi poveri te svoje muke.

„Ljudi u Americi nemaju mnogo obzira kada daju pisma preporuke. Ushićen sam, naravno, da vidim sve te koje mi šalju, ali zaista ne shvatam zašto bi trebalo da ih namećem i svojim prijateljima.“

Potrudio bi se da ono što je izostalo nadoknadi šaljući ogromne korpe ruža i divovske bombonjere, ali ponekad je morao da uradi i više od toga. Tada bi me, mada je to bilo pomalo naivno posle ovoga što mi je priznao, pozvao da dođem na druženje koje priprema.

„Mnogo žele da te upoznaju“, napisao bi mi da mi polaska. „Gospođa Ta-i-ta vrlo je kulturna žena i pročitala je svaku reč koju si napisao.“

Gospođa Ta-i-ta će mi zatim reći kako je uživala u mojoj knjizi *Gospodin Perin i gospodin Trejl* i čestitati mi na mojoj drami *Puž*. Prvo delo je napisao Hju Volpol, a drugo Hju-bert Henri Dejvis.

4

Ako je moj čitalac stekao utisak da je Eliot Templton jedna prezrenja dostojna ličnost, onda sam učinio Eliotu nepravdu, jer on je, kao prvo, bio ono što bi Francuzi nazvali *serviable* – za tu reč, koliko je meni poznato, nema tačnog prevoda u engleskom. Rečnik mi nudi *uslužan*, u smislu predusretljiv, spreman da priskoči, i to pomalo arhaičnom. Upravo takav je bio Eliot. Bio je velikodušan i, mada je u početku karijere bez sumnje iz prizemnih motiva zasipao svoje poznanice cvećem, slatkišima i darovima, nastavio je to da radi i kada za tim više nije imao potrebe. Nalazio je zadovoljstvo u davanju. Bio je gostoljubiv. Kuvar mu je bio najbolji u Parizu i uvek ste mogli biti sigurni da će vam za Eliotovim stolom biti posluženi tek prispeli sezonski gurmanluci. Vina su potvrđivala izvanrednost njegovog suda u svemu. Istina je da je goste birao po društvenom značaju, a ne po tome koliko su dobro društvo, ali starao se da pozove barem nekoga ko ume lepo da zabavi ostale, tako da su okupljanja kod njega gotovo uvek bila zanimljiva. Ljudi su mu se iza leđa smejali i nazivali ga gadnim snobom, ali su svejedno željno prihvatili njegove pozive. Francuski je govorio tečno i pravilno, sa savršenim akcentom. Veoma se starao da engleski govori onako kao što se govori u Engleskoj i morali ste da imate posebno osetljivo uvo da biste uhvatili tu i tamo poneku američku intonaciju. Bio je dobar kozer, samo ako bi vam uspelo da ga skrećete s teme vojvoda i vojvotkinja, ali sad kad mu je položaj bio neoborivo utvrđen, čak i o njima bi dozvolio sebi da ispriča ponešto zabavno, posebno ako biste se našli nasamo s njim. Imao je očaravajuće pakostan jezik i zbilja nije bilo nijednog

skandala da se ticao tih uzvišenih ličnosti a da njemu nije dopro do ušiju. Od njega sam saznavao ko je otac najmlađeg deteta princeze X, a ko ljubavnica markiza De Y. Sumnjam da je i sam Marsel Prust znao o životu aristokratije više od Eliota Templtona.

Kad bih bio u Parizu, često smo ručavali zajedno, ponekad u njegovom stanu, ponekad po restoranima. Voleo sam da lutam po antikvarnicama, ponekad da bih nešto kupio, ali češće da bih samo razgledao, a Eliot je bio očaran što može da ide sa mnom. Krasili su ga i znanje o lepim predmetima i istinska ljubav prema njima. Mislim da je poznao svaku radnju te vrste u Parizu i sa svim vlasnicima je bio u bliskim odnosima. Obožavao je da se cenjka i pri polasku mi je govorio:

„Ako nešto budeš hteo da kupiš, ne pokušavaj sam. Samo mi daj znak i prepusti mi sve ostalo.“

Bio je oduševljen kada bi uspeo da mi pribavi nešto što mi se dopalo upola jeftinije nego što je prvobitno zacenjeno. Zadovoljstvo je bilo posmatrati ga kako se pogađa. Prepirao se, namamljivao, ljutio, pozivao na plemenitiju stranu prodavčeve prirode, ismejavao ga, isticao mane predmeta o kome se vodila reč, pretio da nikad više neće prekoračiti dotični prag, uzdisao, slegao ramenima, prekorevao, polazio pravo na vrata srdito se mršteći, a kad bi konačno izvojevao pobedu, tužno je vrteo glavom kao da se miri s porazom. Onda bi mi šapnuo na engleskom:

„Ponesi ga odmah. Mogao si da platiš i dvaput ovoliko a da ti opet dođe jeftino.“

Eliot je bio vatreni katolik. Ubrzo pošto se doselio u Pariz upoznao je jednog opata čuvenog po uspešnom privođenju nevernika i jeretika u stado. Bio je veliki obedovalac po restoranima, zapažen po britkosti uma. Svoje duhovničke usluge

ograničavao je na bogate i plemenite poreklom. Eliota je neizbežno privukao ovaj čovek koji je, mada skromnog porekla, bio rado viđen gost u najboljim kućama, te je tako poverio jednoj bogatoj Amerikanki, opatovoj skorašnjoj preobraćenici, kako je, bez obzira na to što su njegovi oduvek bili episkopanci, sam odavno već zainteresovan da pristupi Katoličkoj crkvi. Dama je pozvala Eliota da se upozna s opatom na jednoj večeri samo za njih troje. Opat je prosto blistao duhom. Eliotova domaćica navela je razgovor na katoličanstvo i opat je govorio o toj veri sa zanosom, bez pedanterije, kao sveštenik koji je i pored toga ipak svetski čovek i obraća se sebi ravnom svetskom čoveku. Eliot je bio polaskan kad je otkrio da opat zna sve o njemu.

„Vojvotkinja De Vandom govorila mi je o vama pre neki dan. Rekla mi je kako smatra da ste vrlo inteligentni.“

Eliot je pocrveneo od zadovoljstva. Predstavili su ga bili Njenoj visosti princezi, ali njemu ni na kraj pameti nije bilo da će ga ona uopšte upamtiti. Opat je o veri govorio mudro i dobrodušno; bio je širokouman, modernih shvatanja, trpeljiv. Postigao je da se Eliotu crkva učini kao klub probranih članova, a pripadnost tom klubu kao nešto što jedan čovek dobrog roda prosto duguje sebi. Šest meseci kasnije Eliot je primljen u njeno okrilje. Krštenje mu je, udruženo s velikodušnim priložima katoličkim dobrotvornim fondovima, otvorilo nekoliko vrata koja su mu dotad bila zatvorena.

Moguće je da su motivi iz kojih je napustio crkvu svojih predaka i bili šaroliki, ali u potonju njegovu odanost veri kojoj je pristupio nije se moglo sumnjati. Svake je nedelje pohodio misu u crkvi u koju je dolazio najbolji svet, redovno je išao na ispovest i s vremena na vreme putovao u Rim. S vremenom mu je pobožnost nagrađena time što je postao papski komornik, a prilježnost pri obavljanju dužnosti u tom

zvanju odlikovana, čini mi se, Ordenom Hristovog groba. Kao katolik je, zapravo, ostvario karijeru ništa manje uspešnu nego kao *homme du monde**

Često sam se pitao šta je bio razlog snobovštine kojom je bio opsednut ovaj čovek inače toliko inteligentan, dobrodušan i kulturnan. Eliot nije bio laktaroš. Otac mu je bio rektor jednog univerziteta na američkom Jugu, a deda istaknut teolog. Eliot je bio isuviše pametan da ne bi uviđao kako mnogi njegove pozive prihvataju samo da bi se domogli besplatnog obeda i da su od tih neki glupi, a neki bezvredni. Sjaj sopstvenih zvučnih titula oslepljivao ih je pred manama koje su ih ružile. Mogu samo da nagađam da su Eliotu prisnost s tom gospodom koja su poticala od drevnih loza, i to što je bio verni pratilac njihovih dama, pružali neistrošivo pobeđničko osećanje, a iza svega toga mislim da je bio jedan strastveni romantizam koji ga je navodio da u žgoljavom malom francuskom vojvodi vidi krstaša koji je išao u Svetu zemlju sa Svetim Lujem, a u razmetljivom engleskom erlu koji redovno odlazi u lov na lisice davnog njegovog pretka koji je pratio Henrija Osmog na pregovore na Polju zlatnog platna. U društvu njima sličnih osećao se kao da živi u jednoj prostranoj viteškoj prošlosti. Mislim da mu je, kad bi okretao stranice *Gotskog almanaha*,** srce toplije tuklo dok mu je ime za imenom donosilo podsećanja na stare ratove, istorijske

* Franc.: svetski čovek. (Prim. prev.)

** Nemački godišnjak sa spiskovima vladarskih i plemićkih evropskih porodica i podacima o njihovim članovima. Izlazio je od 1763. do 1944. u gradu Goti, sedištu vojvodstva Saksen-Koburg-Gota. Kada su 1945. godine sovjetske jedinice ušle u Gotu, sistematski su uništile arhive almanaha. (Prim. prev.)

opsade, slavne dvoboje, diplomatske spletke i kraljevske ljubavne afere. Takav je bio Eliot Templton.

5

Umivao sam se i češljao pre nego što ću poći na ručak na koji me je Eliot pozvao kad su mi s recepcije javili kako me on čeka dole. Pomalo sam se iznenadio, ali sam sišao čim sam se spremio.

„Pomislio sam da je bezbednije da dođem po tebe“, rekao je dok smo se rukovali. „Ne znam koliko dobro poznaješ Čikago.“

Eliot je imao onaj utisak koji sam zapazio kod nekih Amerikanaca pošto bi duže vreme živeli negde u inostranstvu, da je Amerika komplikovana, i čak opasna, i da jednog Evropljanina ne smete ostaviti da se sam snalazi u njoj.

„Još je rano. Možemo da prošetamo jedan deo puta“, predložio je.

Vazduh je rezio, ali na nebu nije bilo ni oblačka i bilo je prijatno protegnuti noge.

„Pomislio sam da bi bolje bilo da ti ispričam nešto malo o svojoj sestri pre nego što je upoznaš“, rekao mi je Eliot usput. „Dolazila je kod mene jednom-dvaput u Pariz, ali mislim da ti nisi tada bio tamo. Društvo nije veliko, znaš. Samo moja sestra, njena kćerka Izabela i Gregori Brabazon.“

„Onaj dekorater?“

„Da. Kuća moje sestre je grozna, pa Izabela i ja hoćemo da je nateramo da je sredi. Slučajno sam čuo da je Gregori

u Čikagu i nagovorio sam je da ga pozove na ručak danas. Mada on naravno nije gospodin čovek, zaista ima ukusa. Uredio je zamak Rejni za Meri Olifant, a Sent Ertovima Sent Klement Talbot. Vojvotkinju je oduševio. Videćeš i sam Luizinu kuću. Kako je u njoj proživela ovolike godine, ne mogu da razumem. Kad smo već kod toga, nikad neću razumeti ni kako može da živi u Čikagu.“

Pokazalo se da je gospođa Bredli udovica i da ima troje dece, dva sina i kćerku, ali su sinovi bili znatno stariji i obojica oženjeni. Jedan je bio po nekom vladinom poslu raspoređen na Filipinima, dok je drugi bio u diplomatiji kao i njegov otac i nalazio se u Buenos Ajresu. Muž gospođe Bredli obavljao je svojevremeno diplomatsku službu u raznim delovima sveta, neko vreme je zauzimao položaj prvog sekretara poslanstva u Rimu, a potom je postavljen za ministra rezidenta u nekoj republici na zapadnoj obali Južne Amerike i tamo je i umro.

„Posle njegove smrti ja sam hteo da Luiza proda kuću“, pričao mi je Eliot, „ali ona je za nju sentimentalno vezana. Dugo je pripadala Bredlijevima. Bredlijevi su jedna od najstarijih porodica u Ilinoisu. Doselili su se iz Virdžinije 1839. i uzeli zemlju stotinak kilometara od današnjeg Čikaga. Ta zemlja im i sada pripada.“ Malo se kolebao, gledajući u mene da vidi kako ću ja to primiti. „Bredli koji se ovde naselio bio je valjda, moglo bi se reći, farmer. Nisam siguran znaš li za to, ali sredinom prošlog stoleća, kad je Srednji zapad počinjao da se otvara, podosta je Virdžinijaca, mlađih sinova iz dobrih porodica, razumeš, bilo namamljeno zovom nepoznatog pa su napustili slasti zavičaja. Čester Bredli, otac mog zeta, uvideo je da je pred Čikagom budućnost, pa je stupio u jednu advokatsku kancelariju ovde. U svakom slučaju, zaradio je dovoljno novca da sina ostavi pristojno zbrinutog.“

Eliotovo držanje je više nego njegove reči nagoveštavalo da od pokojnog Čestera Bredlija nije bilo sasvim primere-no što je napustio dostojanstvenu zemljoposjedničku kuću i prostrana jutra zemlje da bi stupio u nekakvu kancelariju, ali ga je činjenica da je uspeo da zgomila bogatstvo isku-pljivala bar donekle. Eliot nije bio ni najmanje zadovoljan kad mi je jednom prilikom kasnije gospođa Bredli pokazala fotografije „naše kuće na selu“, kako je rekla. Video sam skromnu kuću s drvenom konstrukcijom i lepom malom baštom, ali takođe s ambarom, štalom i svinjcima do kojih se od kuće moglo kamenom dobaciti, a svuda okolo žalosno pusta, ravna polja. Nisam mogao a da ne pomislim kako je gospodin Čester Bredli znao šta radi kad je ostavio to mesto i otišao da se probije u gradu.

Ubrzo smo zaustavili jedan taksi, koji nas je dovezao do kuće od crvenkastosmeđeg peščara, uske i visoke, do čijih se vrata pelo uz strme stepenice. Nalazila se u jednom nizu kuća u pobočnoj ulici koja je izlazila na Lejk Šor drajv i izgledala je, čak i po tom vedrom jesenjem danu, toliko neugledno da čovek nije mogao a da se ne zapita kako iko može da bude sentimentalno vezan za nju. Vrata nam je otvorio visok i stamen, sed batler crnac i uveo nas u salon. Gospođa Bredli je ustala da nas dočeka, a Eliot me je predstavio. U mladosti je Luiza Bredli sigurno bila lepuškasta žena, pošto su joj crte, iako krupne, bile lepe i imala je krasne oči, ali sada joj je žućkasto lice, gotovo agresivno lišeno šminke, bilo oronulo, i očigledno je već izgubila bitku protiv korpulentnosti koju donosi sredovečnost. Pretpostavio sam da poraz ipak nije bila voljna da prihvati, jer kad je ponovo sela, sela je vrlo pravo, na stolicu s ravnim drvenim naslonom, koja joj je u okrutnom oklopu korseta bez sumnje bila udobnija od mekanih naslonjača. Imala je na sebi plavu sitno plisiranu haljinu

i krut visoki okovratnik koji je držala kitova kost. Lepa seda kosa bila joj je čvrsto ondulirana i počešljana u komplikovanu frizuru. Drugi njen gost još nije bio stigao i dok smo ga čekali, vodili smo neobavezan razgovor o raznim temama.

„Eliot mi kaže da ste doputovali južnom stranom“, rekla mi je gospođa Bredli. „Jeste li svraćali u Rim?“

„Da, proveo sam tamo nedelju dana.“

„A kako nam je mila kraljica Margerita*?“

Pomalo iznenađen njenim pitanjem, rekao sam joj da ne znam.

„O, zar niste išli kod nje? Vrlo fina žena, bila je tako ljubazna prema nama kad smo bili u Rimu. Gospodin Bredli je bio prvi sekretar poslanstva. Zašto vi niste išli da je vidite? Niste valjda kao Eliot, takva lenština da niste mogli da odete do Kvirinala?“

„Nipošto“, osmehnuo sam se. „Radi se o tome da je ne poznajem.“

„Ne poznajete je?“, pitala je gospođa Bredli kao da ne može da poveruje rođenim ušima. „Zašto ne?“

„Istinu pravu da vam kažem, pisci se, po pravilu, ne družes kraljevima i kraljicama.“

„Ali ona je tako mila jedna žena“, ubeđivala me je gospođa Bredli kao da je to nekakva moja oholost što ne poznajem dotičnu kraljevsku ličnost. „Uverena sam da bi vam se dopala.“

U tom trenutku vrata su se otvorila i batler je uveo Gregorija Brabazona.

Bez obzira na svoje ime, Gregori Brabazon uopšte nije bio neko romantično stvorenje. Nizak, vrlo debeo čovek,

* Margerita Savojska (1851–1926), supruga italijanskog kralja Umberta I, majka Viktora Emanuela III. (Prim. prev.)

ćelav kao jaje izuzev jednog prstena kovrdžave crne kose oko ušiju i preko zatiljka, imao je zadržiglo crveno lice po kome, izgledalo je, samo što nisu izbile krupne graške znoja, hitre sive oči, čulne usne i naglašenu vilicu. Bio je Englez i srećao sam ga povremeno po boemskim zabavama u Londonu. Vrlo veseo, vrlo srdačan, Brabazon se mnogo smejao, ali niste morali da budete neki vrsni poznavalac ljudskih naravi pa da vam bude jasno kako je to bučno prijateljsko držanje samo paravan promućurnog poslovnog čoveka. Već izveštan broj godina on je bio najuspešniji dekorater u Londonu. Imao je glas koji se orio i sitne debele ruke, čudesno izražajne. Rečitim gestovima i bujicom uzbuđenih reči umeo je da raspiri maštu sumnjičavog klijenta tako da je bilo nemoguće povući narudžbu, koju je pak Brabazon prihvatao kao da vam time čini uslugu.

Batler je ušao ponovo i uneo na poslužavniku koktele.

„Izabelu nećemo čekati“, rekla je gospođa Bredli uzimajući jednu čašu.

„Gde je ona?“, upitao je Eliot.

„Otišla je da igra golf s Larijem. Rekla je da će možda zakasniti.“

Eliot se okrenuo meni.

„Lari je Lorens Darel. Izabela bi trebalo da je verena s njim.“

„Nisam znao da ti piješ koktele, Eliote“, rekao sam.

„I ne pijem“, odgovorio mi je on mračno, gucnuvši iz čaše koju je uzeo, „ali u ovoj varvarskoj zemlji prohibicije šta čovek da radi?“ Uzdahnuo je. „Počinju da ih služe i po nekim kućama u Parizu. Zlo komunikacije kviri lepe manire.“

„Trice i kućine, Eliote“, rekla mu je gospođa Bredli.

Rekla je to dobroćudno, ali s odlučnošću koja mi je nagoveštavala da ta žena ima snažnu ličnost, a po tome kako

je pogledala brata, vedro ali lukavo, naslutio sam da nema zabluda o njemu. Pitao sam se kakvi će biti njeni zaključci o Gregoriju Brabazonu. Uhvatio sam ga kad je ulazeći odmerio salon pogledom profesionalca i nesvesno izvio čupave obrve. Prostorija je zaista bila zaprepašujuća. Tapete na zidovima, zavese od kretona i mebl bili su svi u istom dezenu; po zidovima su visila ulja u masivnim pozlaćenim ramovima, koja su Bredlijevi očigledno pokupovali dok su bili u Rimu: Bogorodice iz Rafaelove škole, Bogorodice iz škole Gvida Renija, pejzaži iz Cukarelijeve škole, ruševine iz Paninijeve škole. Bili su zatim tu trofeji s njihovog putovanja u Peking, stočići od palisandrovine prekitnjasto izrezbareni, ogromne vaze od šarenog emajla, i suveniri pazareni u Čileu ili Peruu, debele figure od kamena i grnčarija. Bio je tu i jedan Čipendejlov pisaći sto, i vitrina s umecima od sedefa. Abažuri na lampama bili su od bele svile, a neki umetnik je došao na lošu ideju da na njima naslika pastire i pastirice u vatoovskim kostimima. Sveukupno, salon je bio grozan, a ipak, ni sam ne znam zašto, bio je nekako prijatan. Imao je onu domaću atmosferu sobe u kojoj se živelo i sticali ste utisak da taj neverovatni metež ima svoj značaj. Svi ti međusobno nespojivi predmeti pripadali su tu zajedno zato što su bili deo života gospođe Bredli.

Bili smo već dovršili piće kad se vrata naglo otvoriše i uđe jedna devojka, a za njom mladić.

„Kasnimo li?“, upitala je ona. „Dovela sam i Larija. Ima li nešto za njega da pojede?“

„Očekujem da će biti“, osmehnula se gospođa Bredli. „Pozvoni i reci Judžinu da postavi za još jednog.“

„Otvorio nam je vrata. Već sam mu rekla.“

„Ovo je moja kćerka Izabela“, rekla je gospođa Bredli okrećući se meni. „A ovo je Lorens Darel.“

Izabela se žustro rukovala sa mnom pa se bez odlaganja okrenula Gregoriju Brabazonu.

„Vi ste gospodin Brabazon? Ludački sam želela da vas upoznam. Obožavam ono što ste uradili kod Klementine Dormer. Zar ova soba nije grozna? Godinama nagovaram mamu da uradi nešto s njom, a sad kad ste vi u Čikagu, to je prava prilika za nas. Recite mi iskreno šta mislite o našem salonu.“

Znao sam da Brabazon to ni slučajno ne bi uradio. Brzo je pogledao u gospođu Bredli, ali njeno bezizražajno lice nije odavalo baš ništa. Zaključivši da je Izabelino mišljenje ovde važno, prasnuo je u gromoglasan smeh.

„Ubeđen sam da je vrlo udoban i sve ostalo“, rekao je, „ali ako me već neuvijeno pitate, pa, mislim da je zaista prilično strašan.“

Izabela je bila visoka devojka ovalnog lica, pravog nosa, lepih očiju i punih usana, kakve su izgleda bile porodična crta. Bila je naočita, mada je naginjala debeljuškastosti, što sam pripisivao njenim godinama i pretpostavljao sam da će se to s vremenom doterati. Imala je lepe snažne ruke, iako su i one bile pomalo debele, a i noge, otkrivene ispod kratke suknje, takođe su bile podebele. Imala je lepu kožu i rumen ten, rumeniji, svakako, posle fizičkog napora i vožnje u otvorenim kolima. Bila je sva iskričava i živahna. Zdravlje kojim je zračila, razigrana vedrina, uživanje u životu, radost koju ste osećali u njoj, sve je to delovalo opojno. Bila je toliko prirodna da je pored nje Eliot, uz svu svoju otmenost, delovao nakindureno. Naspram njene svežine gospođa Bredli, s onim podbulim, izboranim licem, izgledala je iznurena i stara.

Posedali smo za ručak. Kad je video trpezariju, Gregori Brabazon je samo trepnuo. Zidovi su bili oblepljeni tamnocrvenim tapetama koje su imitirale tkaninu, a po njima su bili

iskačeni vrlo loši portreti nekakvog sveta mračnih, kiselih lica – neposrednih predaka pokojnog gospodina Bredlija. Gospodin Bredli je isto bio tu, s debelim brkovima, vrlo krut u redengotu i s uštirkanom belom kragnom. Gospođa Bredli, koju je naslikao neki francuski slikar iz devete decenije XIX veka, visila je iznad sulundara, u punoj večernjoj toaleti od svetloplavog satena, s biserima oko vrata i dijamantskom zvezdom u kosi. Jednom rukom punom nakita dodirivala je čipkanu maramu, naslikanu tako pažljivo da ste mogli da prebrojite svako okce na čipki, dok je drugom nemarno držala lepezu od nojevog perja. Nameštaj je bio pretežak, od crnog hrasta.

„Šta mislite o ovome?“, pitala je Izabela Gregorija Brabazona pošto smo seli.

„Uveren sam da je koštalo mnogo novca“, odgovorio je on.

„I jeste“, rekla je gospođa Bredli. „Dobili smo ovu trpezariju na poklon od mog svekra. Proputovala je s nama čitav svet, Lisabon, Peking, Kito, Rim. Mila kraljica Margerita divila joj se veoma.“

„Šta biste vi uradili da je vaša?“, pitala je Izabela Brabazona, ali pre nego što je on stigao da progovori, Eliot odgovori umesto njega:

„Spalio je.“

Njih su troje povelili razgovor o tome šta bi trebalo uraditi s trpezarijom. Eliot je bio za Luja XV, dok je Izabela želela sto kao iz manastirske trpezarije i italijanske stolice. Brabazon je smatrao da bi Čipendejl više bio u skladu s ličnošću gospođe Bredli.

„Uvek mislim da je čovekova ličnost vrlo važna“, rekao je. Okrenuo se Eliotu. „Vi naravno poznajete vojvotkinju od Olifanta?“

„Meri? Ona mi je jedna od najbližijih prijateljica.“

„Vojvotkinja je zatražila od mene da joj uredim trpezariju, a ja sam istog trena kad sam je video rekao Džordž II.“

„Imali ste potpuno pravo. Primetio sam trpezariju prošli put kad sam bio tamo na večeri. Savršen ukus.“

Razgovor se nastavljao. Gospođa Bredli je slušala, ali niste mogli da pogodite šta misli; ja sam govorio malo, a Izabelin mladić Lari, zaboravio sam mu bio prezime, nije progovarao uopšte. Sedeo je na suprotnoj strani stola od mene, između Brabazona i Eliota. S vremena na vreme pogledao bih u njega. Izgledao mi je vrlo mlad. Bio je otprilike Eliotove visine, nešto malo niži od dva metra, mršav i krakat, momak prijatnog lica, ni lep ni ružan, prilično stidljiv i ni po čemu upečatljiv. Zanimljivo mi je bilo što iako nije progovorio ni pet-šest reči otkako je ušao u kuću, bar koliko sam ja mogao da se setim, ipak je izgledao savršeno opušten i kao da nekako učestvuje u razgovoru a da i ne otvara usta. Primetio sam mu ruke, dugačke, ali ne krupne za njegovu visinu, divno oblikovane, a istovremeno snažne. Pomislio sam kako bi ih neki slikar sa zadovoljstvom naslikao. Bio je lagane građe, ali nije izgledao krhko, naprotiv, rekao bih da je žilav i izdržljiv. Njegovo lice, ozbiljno dok je mirovalo, bilo bi prilično bledunjavo da nije preplanulo, a crte, mada pravilne, nisu vam se lako urezivale u pamćenje. Imao je visoke jagodice i udubljene slepoočnice, tamnu, malčice talasastu kosu, a oči su mu izgledale krupnije jer su bile duboko usađene, s dugim, gustim trepavicama. Boja očiju mu je bila neobična, ne one tamne boje lešnika, zajedničke Izabeli s njenom majkom i ujakom, nego tako tamne da su se dužice pretapale sa zenicama, što im je davalo izvesnu čudnovatu prodornost. Imao je prirodne otmenosti koja je delovala privlačno, pa mi je bilo jasno čime je osvojio Izabelu. S vremena na vreme njen pogled bi na trenutak zastao na